

УДК 311.314-047.44:338.48(477.41)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Сатир Лариса Михайлівна,
*завідувачка кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Білоцерківського національного аграрного
університету, доктор економічних наук*

Задорожна Руслана Павлівна,
*доцент кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності Білоцерківського
національного аграрного університету,
кандидат економічних наук*

В статті на концептуальній та інформаційній основі державних статистичних спостережень зі статистики туризму досліджуються тенденції розвитку туристичної діяльності на Київщині за 2000-2017 рр.

Ключові слова: туризм, статистика туризму, державні статистичні спостереження зі статистики туризму.

Глобалізаційні процеси, що набувають все більшої сили та охоплюють все більше сфер діяльності людини, знаходять своє відображення не лише в продуктивній діяльності економіки, але і в тому, де та яким чином громадяни проводять своє дозвілля. Зростання кількості туристів є однією з прикмет сьогодення. Для громадян з пострадянських республік розпад СРСР та

реінтеграція їх країн в загальноцивілізаційний простір спростили реалізацію права на свободу пересування, що знайшло відображення у збільшенні кількості закордонних туристичних подорожей. З іншого боку, за винятком драматичних років, зростає також кількість іноземців, які відвідують Україну.

Додатковим стимулом для виїзного туризму наших співгромадян стало введення безвізового режиму між Україною та Євросоюзом.

Ті країни та окремі території, які завдяки «туристичному іміджу» є привабливими для гостей, отримують значні економічні вигоди. Притоки фінансових ресурсів від туристичного бізнесу, створення нових робочих місць та розвиток інфраструктури сприяють розвитку економіки туристичних регіонів.

Мета дослідження – за даними офіційної статистики туризму виявити основні тенденції, притаманні розвитку туристичної діяльності на Київщині.

Оскільки м. Київ є містом зі спеціальним статусом, при поданні статистичної інформації в розрізі областей дані по Києву показуються окремо і не враховуються в складі даних по столичній області.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про туризм» [1] визначає його як «тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає». Туристом згідно цього закону вважається «особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін».

Види туризму виділяються в залежності від низки ознак (категорії туристів, їх цілей, відвідуваних об'єктів тощо), а саме: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський,

підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний і т. ін.

Законодавчо визначені також організаційні форми (рис. 1) та види туризму.

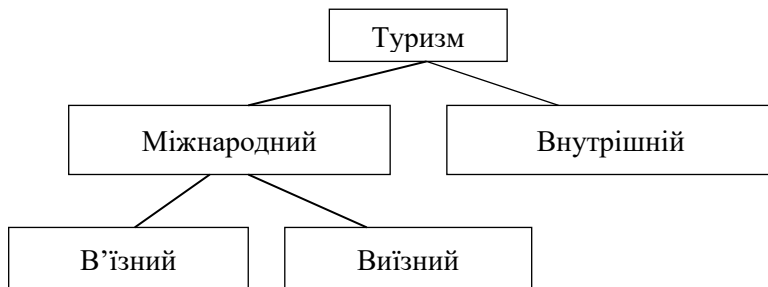

Рис. 1. Організаційні форми туризму

З огляду на важливість та різноманітність туристичної діяльності, вона є об'єктом регулювання з боку державних та міжнародних органів, котрі для виконання своїх управлінських функцій потребують надійної статистичної інформації, що її забезпечує статистика туризму. Державні статистичні спостереження зі статистики туризму мають організаційну форму статистичної звітності (табл. 1).

За даними Головного управління статистики в Київській області [3], всього за період 2000-2017 рр. було оздоровлено 633218 дітей.

В 2017 р. кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, становила 415; в них цього року перебували 34819 дітей. Це дещо менше, ніж в попередньому році (на 18 закладів та 985 дітей відповідно). Загалом за період 2000-2017 рр. (рис. 2) найбільше дитячих закладів оздоровлення та відпочинку працювало влітку 2011 р. (553 заклади), а максимальна кількість дітей, що в них перебували, спостерігалась в 2013 р. і становила 47214 осіб. Починаючи з 2014 р. спостерігається відчутне скорочення як мережі закладів, так і кількості дітей, причому в 2015 р.

кількість функціонуючих закладів (382) була найменшою, починаючи з 2007 р., а кількість дітей, що в них перебували (30566 осіб) – найменшою з 2004 р.

Таблиця 1

Характеристика державних статистичних спостережень зі статистики туризму

Назва форми звітності	Індекс форми	Періодичність подання	Хто подає	Мета
Звіт дитячого закладу оздоровлення та відпочинку за літо 20__ року	1-от	один раз на рік	дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, чисельності оздоровлених у них дітей
Звіт про діяльність колективного засобу розміщування за 20__ рік	1-КЗР	річна	- юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб, які надають послуги з тимчасового розміщування; - фізичні особи-підприємці, які надають послуги з тимчасового розміщування	збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо діяльності готелів та аналогічних засобів розміщування, спеціалізованих засобів розміщування

Звіт про туристичну діяльність за 20__ рік	1-туризм	річна	- юридичні особи – суб'єкти туристичної діяльності; - фізичні особи-підприємці – суб'єкти туристичної діяльності	збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних з питань діяльності туроператорів та турагентів
--	----------	-------	---	--

Складено авторами за [2]

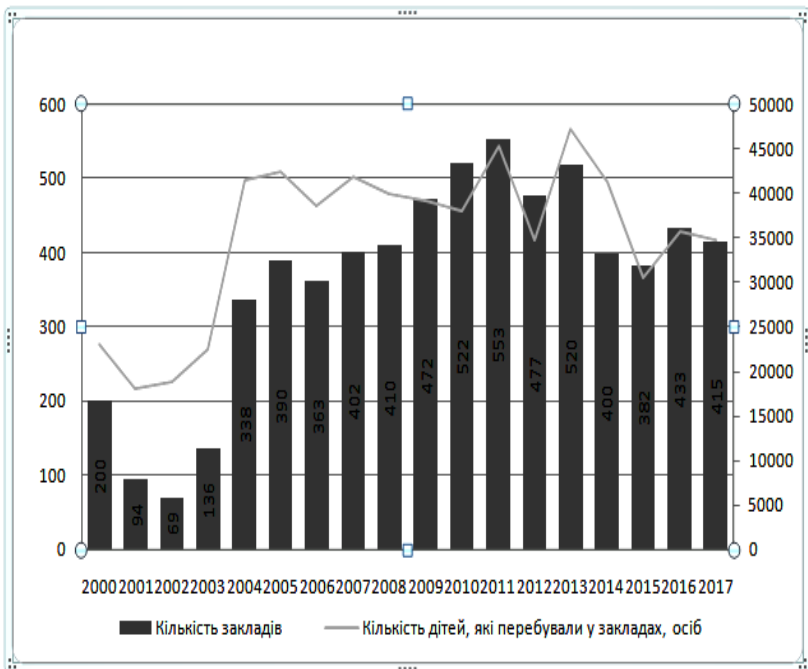

Рис. 2. Показники діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області за період 2000-2017 рр.

Складено авторами за даними [3]

При збільшенні кількості закладів впродовж досліджуваного періоду характерним є зменшення їх масштабності (табл. 2).

Таблиця 2

Середня кількість дітей, що перебували в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області за період 2000-2017 рр.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ос	1	1	2	1	1	1	1	1	9	8	7	8	7	9	1	8	8	8
іб	1	9	7	6	2	0	0	0	7	3	3	2	3	1	0	0	3	4
	5	2	3	5	3	9	6	4										

Розраховано авторами за даними [3]

Розміщування прибулих туристів може відбуватись в колективних засобах розміщування, до яких з 2011 р. відносяться заклади двох типів [2]:

- готелі та аналогічні засоби розміщування – це колективні засоби розміщування, що складаються більше ніж із семи номерів; мають єдине керівництво; надають готельні послуги, зокрема обслуговування в номерах, щоденне заправлення ліжок та прибирання кімнат і санвузлів; згруповані в класи і категорії відповідно до переліку надаваних послуг і наявного устаткування;

- спеціалізовані засоби розміщування – це засоби розміщування, що можуть бути безпробитковими, мають єдине керівництво, надають мінімум готельних послуг (крім щоденного заправлення ліжок), не обов'язково мають номери, а можуть мати одиниці житлового типу або колективні спальні приміщення, і, крім розміщування, виконують ще яку-небудь функцію (лікування, оздоровлювання, соціальну допомогу, транспортування тощо).

До першого типу колективних засобів розміщування відносять готелі, мотелі, готельно-офісні центри, кемпінги, клуби із приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджих, туристські бази, гірські притулки, студентські літні табори та інші місця для тимчасового розміщування. Спеціалізовані засоби розміщування – це санаторії, дитячі санаторії, пансіонати з лікуванням, дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри, санаторії-профілакторії, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку, оздоровчі заклади 1-2 денного перебування [4, с. 203].

Як видно з табл. 3, в 2017 р. мережа колективних засобів розміщування Київщини налічувала 162 заклади, причому за 2011-2017 р. двічі відбувалось суттєве збільшення їх кількості: в 2013 р. на 36 одиниць (або на 26,9 %) порівняно з 2012 р. і в 2016 р. на 18 одиниць (або на 11,4 %) порівняно з 2015 р.

В обох випадках зростання відбувалось за рахунок збільшення кількості готелів та аналогічних засобів розміщування. Натомість кількість спеціалізованих засобів розміщування систематично зменшувалась впродовж досліджуваного періоду, скоротившись в 2017 р. порівняно з 2011 р. на 35 закладів або на 40,7 %.

Подібною була динаміка показника кількості місць у відповідних колективних засобах розміщування: у готелях на аналогічних засобах вона зростала за період 2011-2017 рр. на 2186 місць (або на 69,2 %), тоді як у спеціалізованих засобах – скоротилась на 4522 місця (або на 37,1 %). Як підсумок, в цілому кількість місць в колективних засобах розміщування за період дослідження скоротилась на 2336 місць або на 15,2 %.

Зміни абсолютних значень кількості колективних засобів розміщування та місць в них викликали зміни їх структури (рис. 3). В обох структурах відбулись зрушення на користь готелів та аналогічних засобів розміщування. Їх частка в загальній кількості колективних засобів розміщування зросла на 29,1 процентних пункти – з 39,4 % в 2011 р. до 68,5 % в 2017 р., завдяки чому структура змінилась майже протилежним чином порівняно з тим, якою вона була в 2011 р.

Таблиця 3

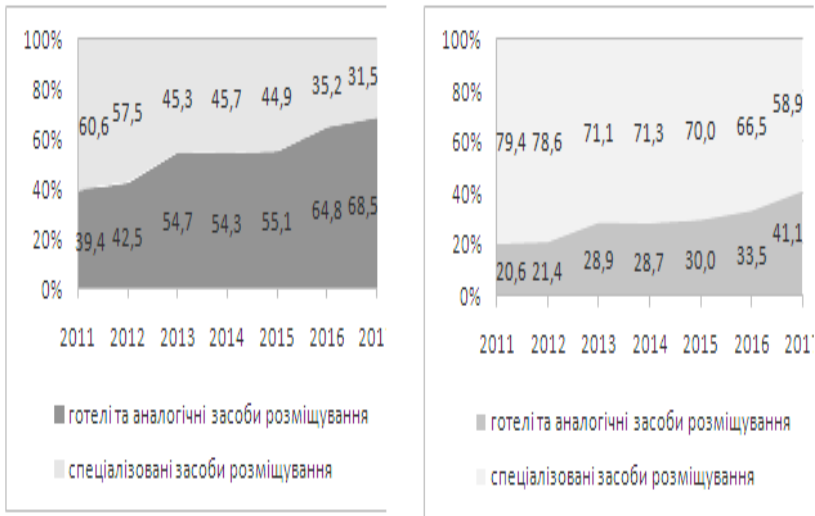
Показники діяльності колективних засобів розміщування
Київської області за період 2011-2017 рр.

	Кількість колективних засобів розміщування, од			Кількість місць, од			Кількість осіб, що перебували у колективних засобів розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		першого типу*	2-го типу*		першого типу*	другого типу**		першого типу*	Другого типу**
2011	142	56	86	15353	3159	12194	222121	169117	53004
2012	134	57	77	14945	3204	11741	232239	182727	49512
2013	170	93	77	16572	4797	11775	242648	195427	47221
2014	164	89	75	16578	4758	11820	224780	175776	49004
2015	158	87	71	16559	4960	11599	202471	161327	41144
2016	176	114	62	15744	5277	10467	294844	249797	45047
2017	162	111	51	13017	5345	7672	293519	250668	42851
Базисні характеристики інтенсивності динаміки (2017 р. порівняно з 2011 р.):									
Абсолютний приріст (зменшення)	20	55	-35	-2336	2186	-4522	71398	81551	-10153
Темп приросту, %	14,1	98,2	-40,7	-15,2	69,2	-37,1	32,1	48,2	-19,2

* готелі та аналогічні засоби розміщування,

** спеціалізовані засоби розміщування

Складено авторами за даними [3]

а) колективні засоби розміщування

б) місця в колективних засобах розміщування

Рис. 3. Динаміка структури колективних засобів розміщування Київської області та місць в них за період 2011-2017 рр. Складено авторами за даними [3]

В структурі місць в колективних засобах розміщування частка спеціалізованих засобів розміщування скоротилась на 20,5 процентних пункти – з 79,4 % в 2011 р. до 58,9 % в 2017 р.

Таким чином, інфраструктура розміщування туристів в Київській області змінюється в напрямку збільшення частки закладів, що надають виключно готельні послуги. Натомість поступово скорочується кількість та частка закладів (а також місць в них і, відповідно, осіб, що в них перебували), які забезпечують отримання додаткових послуг (лікувальних, оздоровчих тощо). При збільшенні кількості осіб, що перебували в колективних засобах розміщування в 2017 р. порівняно з 2011 р. на 32,1 %, кількість тих з них, що перебували в готелях та

аналогічних засобах розміщування, зросла на 48,2 %, тоді як відвідувачів спеціалізованих засобів стало менше на 19,2 % (див. табл. 3).

Мережа суб'єктів туристичної діяльності в Україні охоплює туроператорів, турагентів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність.

Туроператори – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних і супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність [1, 2].

Турагенти – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних і супутніх послуг [1, 2].

Екскурсійна діяльність – діяльність з організації подорожей, що не перевищують 24 годин, у супроводі фахівця-екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами, з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо.

Як видно з табл. 4, кількість суб'єктів туристичної діяльності, що працюють на Київщині (в цілому та за окремими категоріями), та їх частка у відповідних загальноукраїнських показниках впродовж останніх років зростає, що свідчить про розвиток туристичної діяльності в столичній області.

Що стосується структур мереж суб'єктів туристичної діяльності по країні в цілому та в Київській області (табл. 5), то вони є доволі подібними, причому їх схожість збільшується в кінці досліджуваного періоду – коефіцієнт подібності структур зріс з 0,884 в 2011 р. до 0,917 в 2017 р.

Таблиця 4

Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні та Київській області в 2011 р. та 2015-2017 рр., одиниць

Показник	2011	2015	2016	2017
кількість суб'єктів туристичної діяльності:				
Україна	4157	3182	3506	3406
Київська область	63	90	119	116
питома вага Київської області, %	1,5	2,8	3,4	3,3
кількість туроператорів:				
Україна	714	500	552	498
Київська область	4	4	6	7
питома вага Київської області, %	0,6	0,8	1,1	1,4
Кількість турагентів:				
Україна	3278	2547	2803	2802
Київська область	57	81	110	103
питома вага Київської області, %	1,7	3,2	3,9	3,7
кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність:				
Україна	165	135	151	169
Київська область	2	5	3	6
питома вага Київської області, %	1,2	3,7	2,0	3,6

Складено авторами за даними [5]

Переважну частину суб'єктів туристичної діяльності складають туристичні агенти; частки суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, є найменшими. Частка туроператорів на Київщині є меншою, ніж по Україні в цілому, більш ніж вдвічі.

Таблиця 5

Структура суб'єктів туристичної діяльності
в Україні та Київській області в 2011 р. та 2015-2017 рр., %

Показник	2011	2015	2016	2017
Україна				
туроператори	17,2	15,7	15,7	14,3
турагенти	78,8	80,0	80,0	80,8
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	4,0	4,3	4,3	4,9
Київська область				
туроператори	6,3	4,4	5,1	6,0
турагенти	90,5	90,0	92,4	88,8
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	3,2	5,6	2,5	5,2
коефіцієнт подібності структур	0,884	0,887	0,875	0,917

Складено авторами за даними [5]

Як видно з рис. 4, для туристичних потоків Київщини характерна значна волатильність. За 2000-2017 рр. максимальна кількість туристів, обслугованих туроператорами і турагентами області, спостерігалась в 2002 р., коли вона складала 53648 осіб; мінімальна – в 2006 р. – 8664 осіб.

Щодо превалюючого напрямку туристичних потоків, то це міжнародний виїзний туризм, обсяги якого відчутно зросли в 2016 р. (в 2,16 рази порівняно з 2015 р.) та в 2017 р. (в 3,2 рази порівняно з 2015 р.).

Обсяги внутрішнього організованого туризму систематично скорочуються. Найбільше внутрішніх туристів, що подорожували Київщиною за допомогою туроператорів та турагентів, було в 2002 р. – 41973 особи. В 2017 р. їх чисельність скоротилась до 2161 особи.

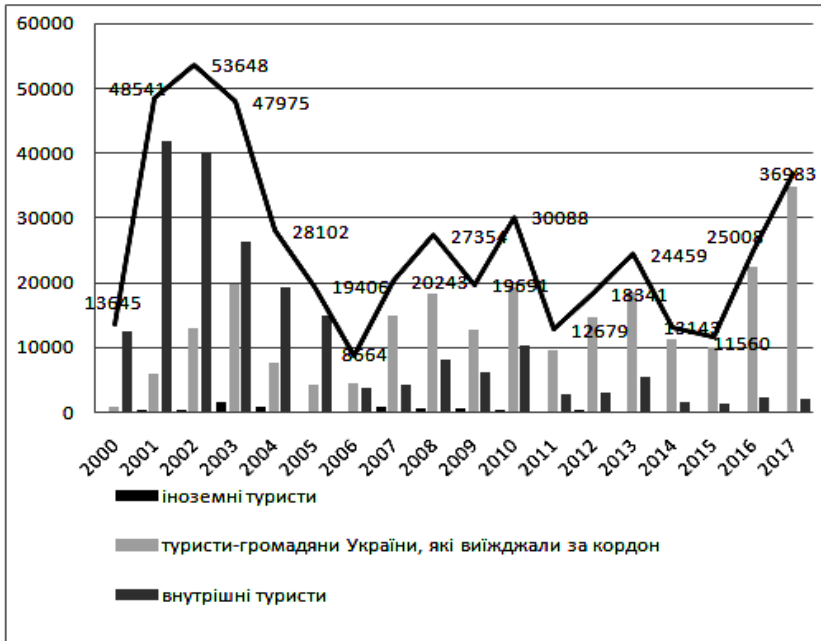

Рис. 4. Туристичні потоки Київської обл. за період 2010-2017 рр.
Складено авторами за даними [3]

Іноземні туристи за останні роки в подорожах Київщиною практично не користуються послугами місцевих туроператорів та турагентів – в 2015 р. останніми було обслуговано лише 5 іноземних туристів; в 2016 р. – жодного, в 2017 р. – 11 осіб.

Висновки. Виконаний аналіз офіційних даних статистики туризму Київської області показав, що туристичній діяльності на Київщині притаманні наступні особливості. З 2014 р. спостерігається відчутне скорочення мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, та кількості дітей, що в них перебували.

Інфраструктура розміщування туристів змінюється на користь закладів, які надають виключно готельні послуги. Натомість поступово скорочуються показники кількості та

обсягів діяльності закладів, які забезпечують отримання додаткових послуг (лікувальних, оздоровчих тощо).

В структурі суб'єктів туристичної діяльності превалюють туристичні агенти; частки туроператорів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, є незначними.

Туристичні потоки є нестабільними за обсягом; їх основним напрямком є міжнародний виїзний туризм. Обсяги внутрішнього організованого туризму систематично скорочуються; туристи-іноземці практично не користуються послугами місцевих туроператорів та турагентів.

Таким чином, наразі туристична діяльність не є драйвером економічного зростання на Київщині. Для того, щоб вона набула такого статусу, необхідні скоординовані зусилля державних органів та місцевих громад.

Використані джерела:

1. Про туризм [Електронний ресурс] : закон України : від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>, вільний. – Назва з екрану. – [Дата зверення : 6.03.19].

2. Методологічні положення зі статистики туризму [Електронний ресурс] : затвержені Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 р. № 372. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>, вільний. – Назва з екрану. – [Дата зверення : 6.03.19].

3. Головне управління статистики в Київській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content/index.php3?lang=1>, вільний. – Назва з екрану. – [Дата зверення : 6.03.19].

2. Милашко, О. Г. Колективні засоби розміщування як об'єкт статистичного вивчення / О. Г. Милашко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський нац. екон. ун-т. – Одеса, 2014. – Вип. 2 (53). – С. 202-206.

3. Туристична діяльність в Україні у 2017 році: стат. зб. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.